وَأَمْرُهُمْ شُورَى بَيْنَهُمْ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ

صدق الله العلي العظيم

(الشورى: ۳۸)

دسترسی به این مدرک بر پایهٔ آیین‌نامهٔ ثبت و اشاعهٔ پیشنهاده‌ها، پایان‌نامه‌ها، و رساله‌های تحصیلات تکمیلی و صیانت از حقوق پدیدآوران در آنها (وزارت علوم، تحقیقات، فناوری به شمارهٔ ۱۹۵۹۲۹/و تاریخ ۱۳۹۵/۹/۶) از پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) در پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایرانداک) فراهم شده و استفاده از آن با رعایت کامل حقوق پدیدآوران و تنها برای هدف‌های علمی، آموزشی، و پژوهشی و بر پایهٔ قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان (۱۳۴۸) و الحاقات و اصلاحات بعدی آن و سایر قوانین و مقررات مربوط شدنی است.

دسترسی به این مدرک بر پایهٔ آیین‌نامهٔ ثبت و اشاعهٔ پیشنهاده‌ها، پایان‌نامه‌ها، و رساله‌های تحصیلات تکمیلی و صیانت از حقوق پدیدآوران در آنها (وزارت علوم، تحقیقات، فناوری به شمارهٔ ۱۹۵۹۲۹/و تاریخ ۱۳۹۵/۹/۶) از پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) در پژوهشگاه علوم و فنـــاوری اطلاعات ایران (ایرانداک) فراهم شده و استفاده از آن با رعایت کامل حقوق پدیدآوران و تنها برای هدف‌های علمی، آموزشی، و پژوهشی و بر پایهٔ قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان (۱۳۴۸) و الحاقات و اصلاحات بعدی آن و سایر قوانین و مقررات مربوط شدنی است.

جامعة الأديان والمذاهب
كلية القانون

رسالة الماجستير
فرع القانون

تعدد الزوجات و دور العدالة فيه في القانون العراقي و الفقه الاسلامي

إعداد
ورود صالح محمد العلي

الأستاذ المشرف
الدكتورة سيده فاطمه هاشمي

أكتوبر ۲۰۲۳م

دسترسی به این مدرک بر پایهٔ آیین‌نامهٔ ثبت و اشاعهٔ پیشنهاده‌ها، پایان‌نامه‌ها، و رساله‌های تحصیلات تکمیلی و صیانت از حقوق پدیدآوران در آنها (وزارت علوم، تحقیقات، فناوری به شمارهٔ ۱۹۵۹۲۹/و تاریخ ۱۳۹۵/۹/۶) از پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) در پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایرانداک) فراهم شده و استفاده از آن با رعایت کامل حقوق پدیدآوران و تنها برای هدف‌های علمی، آموزشی، و پژوهشی و بر پایهٔ قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان (۱۳۴۸) و الحاقات و اصلاحات بعدی آن و سایر قوانین و مقررات مربوط شدنی است.

دسترسی به این مدرک بر پایهٔ آیین‌نامهٔ ثبت و اشاعهٔ پیشنهاده‌ها، پایان‌نامه‌ها، و رساله‌های تحصیلات تکمیلی و صیانت از حقوق پدیدآوران در آنها (وزارت علوم، تحقیقات، فناوری به شمارهٔ ۱۹۵۹۲۹/و تاریخ ۱۳۹۵/۹/۶) از پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) در پژوهشگاه علوم و فنـــاوری اطلاعات ایران (ایرانداک) فراهم شده و استفاده از آن با رعایت کامل حقوق پدیدآوران و تنها برای هدف‌های علمی، آموزشی، و پژوهشی و بر پایهٔ قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان (۱۳۴۸) و الحاقات و اصلاحات بعدی آن و سایر قوانین و مقررات مربوط شدنی است.

دانشگاه ادیان ومذاهب

دانشکده حقوق

پایان نامه کارشناسی ارشد

رشته حقوق

تعدد زوجات و نقش عدالت در آن در حقوق عراق و فقه اسلامی

نگارش

ورود صالح محمد العلی

استاد راهنما

دکتر سیده فاطمه هاشمی

مهر ۱۴۰۲

دسترسی به این مدرک بر پایهٔ آیین‌نامهٔ ثبت و اشاعهٔ پیشنهادهها، پایان‌نامه‌ها، و رساله‌های تحصیلات تکمیلی و صیانت از حقوق پدیدآوران در آنها (وزارت علوم، تحقیقات، فناوری به شمارهٔ ۱۹۵۹۲۹/و تاریخ ۱۳۹۵/۹/۶) از پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) در پژوهشگاه علوم و فنـــاوری اطلاعات ایران (ایرانداک) فراهم شده و استفاده از آن با رعایت کامل حقوق پدیدآوران و تنها برای هدف‌های علمی، آموزشی، و پژوهشی و بر پایهٔ قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان (۱۳۴۸) و الحاقات و اصلاحات بعدی آن و سایر قوانین و مقررات مربوط شدنی است.

دسترسی به این مدرک بر پایهٔ آیین‌نامهٔ ثبت و اشاعهٔ پیشنهاده‌ها، پایان‌نامه‌ها، و رساله‌های تحصیلات تکمیلی و صیانت از حقوق پدیدآوران در آنها (وزارت علوم، تحقیقات، فناوری به شمارهٔ ۱۹۵۹۲۹/و تاریخ ۱۳۹۵/۹/۶) از پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) در پژوهشگاه علوم و فنـــاوری اطلاعات ایران (ایرانداک) فراهم شده و استفاده از آن با رعایت کامل حقوق پدیدآوران و تنها برای هدف‌های علمی، آموزشی، و پژوهشی و بر پایهٔ قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان (۱۳۴۸) و الحاقات و اصلاحات بعدی آن و سایر قوانین و مقررات مربوط شدنی است.

٦١٣٠٧

١٤٠٢ /٧/ ١٩

أصالة البحث و ملكيته

إني الباحث/الباحثة ورود صالح محمد العلي – ٤٠٠١٣٥٢٨٤٩ خريج/خريجة ماجستير فرع القانون في كلية القانون جامعة الأديان والمذاهب لقد قمت بإعداد الرسالة الموسومة بتعدد الزوجات و دور العدالة فيه في القانون العراقي و الفقه الاسلامي بنفسي، وذلك بإشراف الدكتور [illegible] أشهد و أتعهد بذلك وفقا للقوانين واللوائح، و منها قانون "الإرشادات الخاصة بفحص الانتهاكات البحثية" وأيضا قانون "مصاديق الانتهاكات البحثية" الصادر من قبل وزارة العلوم والبحوث والتكنولوجيا في ١٦ مارس ٢٠١٥، حيث ينص على:

- هذا البحث ثمرة جهدي وبحثي ومحتواه صحيح وأصيل؛
- لقد احترمت الحقوق الفكرية لجميع اولئك الذين لعبوا دورا فعالا في الحصول على النتائج الرئيسة لأطروحتي/رسالتي، وقد استشهدت بها بعناية وبشكل صحيح عند تطبيق إنجازات الآخرين فيها.
- لم أقدم أنا ولا أي شخص هذا البحث ومحتوياته للحصول على أي درجة أو امتياز في أي مكان آخر.
- جميع الحقوق المادية لهذه الرسالة/الأطروحة محفوظة لجامعة الأديان والمذاهب، وسيتم نشر الأعمال الماخوذة منها بالانتماء التنظيمي لجامعة الأديان والمذاهب.
- في جميع الأعمال المأخوذه من هذه الرسالة/الأطروحة، سأذكر اسم المشرف والاستاذ المساعد وعنوان البريد الالكترونى التنظيمى الخاص بهم.
- في جميع خطوات هذه الرسالة/الاطروحة، كلما تمكنت من الوصول إلى المعلومات الشخصية للأفراد أو المنظمات أو استخدمتها، لقد لاحظت سرية البحث والأخلاق.

التوقيع ورود صالح

التاريخ ٢٠٢٣/١٠/١٠

کپی برابر با اصل است

حقوق: جامعة الأديان والمذاهب

هذا البحث وجميع حقوقه المادية ومنتجاته (مقالات، كتب، براءات اختراع، برامج كمبيوتر، برمجيات، أجهزه وماشابه) على أساس قانون حماية حقوق المؤلفين والفنانين والكتاب، المعتمد عام ١٣٤٨ ش، والتعديلات اللاحقه، وكذالك اللائحة التنفيذيه لهذا القانون تخص جامعة الأديان والمذاهب، وأي استخدام لكل منها أو جزء منه، بما في ذالك الاقتباس، والنسخ والنشر وتطبيق النتائج والانجاز وماشابه ذالك، منشورة إلكترونيا أو غير ذالك، لا يمكن إلا بإذن تحريري من جامعة الأديان والمذاهب. لا تتطلب الاقتباسات المحدودة في المنشورات العلمية مثل الكتب والمقالات أو الرسائل والطروحات الأخرى التى تحتوى على معلومات، ترخيصا من جامعة الأديان والمذاهب.

دسترسی به این مدرک بر پایهٔ آیین‌نامهٔ ثبت و اشاعهٔ پیشنهادهها، پایان‌نامه‌ها، و رساله‌های تحصیلات تکمیلی و صیانت از حقوق پدیدآوران در آنها (وزارت علوم، تحقیقات، فناوری به شمارهٔ ۱۹۵۹۲۹/و تاریخ ۱۳۹۵/۹/۶) از پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) در پژوهشگاه علوم و فنـاوری اطلاعات ایران (ایرانداک) فراهم شده و استفاده از آن با رعایت کامل حقوق پدیدآوران و تنها برای هدف‌های علمی، آموزشی، و پژوهشی و بر پایهٔ قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان (۱۳۴۸) و الحاقات و اصلاحات بعدی آن و سایر قوانین و مقررات مربوط شدنی است.

دسترسی به این مدرک بر پایهٔ آیین‌نامهٔ ثبت و اشاعهٔ پیشنهاده‌ها، پایان‌نامه‌ها، و رساله‌های تحصیلات تکمیلی و صیانت از حقوق پدیدآوران در آنها (وزارت علوم، تحقیقات، فناوری به شمارهٔ ۱۹۵۹۲۹/و تاریخ ۱۳۹۵/۹/۶) از پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) در پژوهشگاه علوم و فنـــاوری اطلاعات ایران (ایرانداک) فراهم شده و استفاده از آن با رعایت کامل حقوق پدیدآوران و تنها برای هدف‌های علمی، آموزشی، و پژوهشی و بر پایهٔ قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان (۱۳۴۸) و الحاقات و اصلاحات بعدی آن و سایر قوانین و مقررات مربوط شدنی است.

بسمه تعالی

شماره : ۶۱۳۰۷

تاریخ : ۱۴۰۲/۰۷/۱۹

دانشگاه ادیان و مذاهب

دانشکده حقوق

صورت جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

با تأییدات خداوند متعال و با استعانت از حضرت ولی عصر (عج) جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد **خانم ورود صالح محمد العلی** دانشجوی رشته: **حقوق** به شماره دانشجویی **۴۰۰۱۳۵۲۸۴۹** تحت عنوان: **تعدد الزوجات و دور العدالة فیه فی القانون العراقی و الفقه الاسلامی** با حضور اساتید راهنما، مشاور و داور (داوران) در تاریخ **۱۴۰۲/۰۷/۱۸** تشکیل و پس از استماع دفاعیات براساس کیفیت پایان نامه، ارائه دفاعیه و نحوه پاسخ به سوالات، ارزشیابی نهایی به شرح ذیل ارائه شد:

درجه	نمره با عدد	نمره با حروف
خوب	۱۶/۴۰	شانزده و چهل صدم

هیأت داوران	نام و نام خانوادگی	مرتبه علمی	دانشگاه/موسسه	امضاء
استاد راهنما	سیده فاطمه هاشمی	استادیار	دانشگاه ادیان و مذاهب	
داور خارجی	سعید محجوب	استادیار	دانشگاه قم	
	علیرضا زارع شحنه	نماینده تحصیلات تکمیلی		

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
دانشگاه ادیان و مذاهب
غیردولتی-غیرانتفاعی

کپی برابر با اصل است

دسترسی به این مدرک بر پایهٔ آیین‌نامهٔ ثبت و اشاعهٔ پیشنهاده‌ها، پایان‌نامه‌ها، و رساله‌های تحصیلات تکمیلی و صیانت از حقوق پدیدآوران در آنها (وزارت علوم، تحقیقات، فناوری به شمارهٔ ۱۹۵۹۲۹/و تاریخ ۱۳۹۵/۹/۶) از پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) در پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایرانداک) فراهم شده و استفاده از آن با رعایت کامل حقوق پدیدآوران و تنها برای هدف‌های علمی، آموزشی، و پژوهشی و بر پایهٔ قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان (۱۳۴۸) و الحاقات و اصلاحات بعدی آن و سایر قوانین و مقررات مربوط شدنی است.

دسترسی به این مدرک بر پایهٔ آیین‌نامهٔ ثبت و اشاعهٔ پیشنهاده‌ها، پایان‌نامه‌ها، و رساله‌های تحصیلات تکمیلی و صیانت از حقوق پدیدآوران در آنها (وزارت علوم، تحقیقات، فناوری به شمارهٔ ۱۹۵۹۲۹/و تاریخ ۱۳۹۵/۹/۶) از پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) در پژوهشگاه علوم و فنـــاوری اطلاعات ایران (ایرانداک) فراهم شده و استفاده از آن با رعایت کامل حقوق پدیدآوران و تنها برای هدف‌های علمی، آموزشی، و پژوهشی و بر پایهٔ قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان (۱۳۴۸) و الحاقات و اصلاحات بعدی آن و سایر قوانین و مقررات مربوط شدنی است.

الاهداء

أهدي دراستي ومجهودي إلى سيدي، سيد الزمان والعصور، الإمام المهدي،

عجل الله تعالى بظهوره المجيد.

إلى والدين، الذين لولاهم ماكنت أعيش في هذه الحياة، والذين تعلمت منهم

أن أكون قوياً، مهما حصلت علي صعوبات.

إلي أستاذي المحترم بارك الله في عمره ودكتوري العظيم،

الذي تعلمت منه الحروف،

ونطق الكلمات والعبارات وقواعد المجال القانوني.

إلي زملائي الذين بذلوا أقصا جُهدهم لتزويدي بالمعلومات والبيانات.

أهدي إليكم جميعاً رسالة الماجستير.

أدعو الله أن يتوج بالنصر والموافقة من قبل أعضاء الجنة الغاليين.

دسترسی به این مدرک بر پایهٔ آیین‌نامهٔ ثبت و اشاعهٔ پیشنهاده‌ها، پایان‌نامه‌ها، و رساله‌های تحصیلات تکمیلی و صیانت از حقوق پدیدآوران در آنها (وزارت علوم، تحقیقات، فناوری به شمارهٔ ۱۹۵۹۲۹/و تاریخ ۱۳۹۵/۹/۶) از پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) در پژوهشگاه علوم و فنـــاوری اطلاعات ایران (ایرانداک) فراهم شده و استفاده از آن با رعایت کامل حقوق پدیدآوران و تنها برای هدف‌های علمی، آموزشی، و پژوهشی و بر پایهٔ قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان (۱۳۴۸) و الحاقات و اصلاحات بعدی آن و سایر قوانین و مقررات مربوط شدنی است.

الشكر والتقدير

قال الله تعالى في كتابه المقدس: وَمَن يَشْكُرْ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ.

في بداية حديثي، يجب أولا أن أشكر الله العظيم على قدرته على الوصول

إلى هذه المرحلة العالية من المعرفة.

وتمهيد الطريق لي لأكون بينكم اليوم ومناقشة أطروحة الماجستير الخاصة بي.

كما أقدم شكري إليكم.

أقدم شكري وامتناني لأستاذي ودكتوري على أن الله يحفظه،

ويسعده ويطيل عمره،

لأن ملاحظته وإعطائه الكثير من الوقت كانا أول يد في ظهور هذه المعرفة،

وكان لإرشاده ونصائحه دور كبير في استكمال بحثي العلمي.

دسترسی به این مدرک بر پایهٔ آیین‌نامهٔ ثبت و اشاعهٔ پیشنهاده‌ها، پایان‌نامه‌ها، و رساله‌های تحصیلات تکمیلی و صیانت از حقوق پدیدآوران در آنها (وزارت علوم، تحقیقات، فناوری به شمارهٔ ۱۹۵۹۲۹/و تاریخ ۱۳۹۵/۹/۶) از پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) در پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایرانداک) فراهم شده و استفاده از آن با رعایت کامل حقوق پدیدآوران و تنها برای هدف‌های علمی، آموزشی، و پژوهشی و بر پایهٔ قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان (۱۳۴۸) و الحاقات و اصلاحات بعدی آن و سایر قوانین و مقررات مربوط شدنی است.

المستخلص

الإسلام لا يوجب على الرجل أن يتزوج بأكثر من واحدة و ذلك إذا رأى أن حياته محتاجة إلى ذلك فهو يحقق التوازن النفسي و العاطفي للرجل، ويوفر الفرصة لكثير من النساء لتحقيق الاستقرار العائلي وتجسيد رغبة الأمومة وفق ضوابط مادية و أخلاقية. أما إذا أساء المسلم استخدام هاته الرخصة أو تعسف فيها، فالذنب عليه و العيب فيه فمثله حينئذ كمثل مريض وصف له الطبيب دواء يتعاطاه بقدر، فأسرف فيه فهلك فتلك سنن الأشياء التي أكدتها خبرات الحياة. ذلك حال التشريعات الوضعية في سنها للقوانين فمنهم من أباح اكتفى بما جاء به الفقه الإسلامي و منهم من حرم التعدد وجرمه بأحكام قاسية لا مبرر لها فكل حسب عاداته وتقاليده أو استجابة لبعض المطالب التحررية النسوية أو استجابة للمعاهدات الدولية القاضية بذلك وان وهو تعدد الزوجات ودور العدالة في القانون والفقه العراقي. وقد أثبت الباحثون أن البدائيين عرفوا نظام تعدد الزوجات دون أي رقابة أو قيود حتى جاء الإسلام ووضع لهذا التعدد حدودا وقيودا لا يمكن الخروج عنها. وفي هذا البحث أيضاً تم تدمير ممارسة تعدد الزوجات في العراق نتيجة تشريعات حزب البعث المنحل الذي أزال الشريعة المقدسة واستبدلها بقوانين يدوية مستوحاة من الأفكار الغربية اتبعنا المنهج الوصفي التحليلي المقارن بين الفقه الاسلامي والقانون العراقي لتعدد الزوجات بالعدل تحديد الغرامة والسجن لكل من يتزوج دون موافقة طليقته، وهذا التعدد ليس صدفة. وبقدر ما يكون هذا سلوكاً مسموحاً به شرعاً، يجوز للإنسان أن يتزوج أكثر من امرأة في حدود الشرع، إذا وجد المسوغ الشرعي، وتوافرت الشروط والنوايا. وتتحقق فيه العدالة وللتعامل بشكل عادل مع مسألة تعدد الزوجات، اتبعنا المنهج الوصفي التحليلي المقارن بين الفقه الإسلامي والقانون العراقي. وتوصلنا إلى ضرورة العدل بين الزوجين في البعد المالي وفي جوانب أخرى مثل السلوك وعدم العنف بين الزوجين ورعاية الأطفال. وخاصة من الناحية التربوية والنفسية، وأن الناس في المجتمع يقبلون على تعدد الزوجات إذا توافرت شروط الزواج إذا كانت الزوجة مريضة أو عقيماً فلا بد من مصلحة دينية، ولا يعتبر لجوء المطلقة إلى زواج زوجها زواجاً بأكثر من واحدة وخلافا لقانون الأحوال الشخصية في القوانين العراقية، قد تكون شكوى الزوجة ضرورية لرفع دعوى جنائية بخصوص تعدد الزوجات يعاقب قانون الأحوال الشخصية على زواج الرجل بزوجة ثانية وهو متزوج بالزوجة الأولى.ما يتم في القضاء العراقي عند تقديم طلب الزواج بزوجة ثانية هو طلب الإذن من النيابة العامة والبحث الاجتماعي، كما يتم إخطار الزوجة بالحضور أمام المحكمة لإبداء الرأي، ولكن القرار الحاسم في المنح الإذن بالزواج بالمرأة الثانية يصدره القاضي بعد إجراء التحقيق اللازم.وبحسب القانون يحق للزوجة الاستئناف عن طريق الشكوى، وتبت المحكمة فوراً في الشكوى, على المنظمات النسوية إجراء دراسة حول الزوج الذي يميل إلى تعدد الزوجات والتأكيد على ضرورته.

الكلمات المفتاحية: تعدد الزوجات، العدالة، النفقة، الزواج.

دسترسی به این مدرک بر پایهٔ آیین‌نامهٔ ثبت و اشاعهٔ پیشنهادهها، پایان‌نامه‌ها، و رساله‌های تحصیلات تکمیلی و صیانت از حقوق پدیدآوران در آنها (وزارت علوم، تحقیقات، فناوری به شمارهٔ ۱۹۵۹۲۹/و تاریخ ۱۳۹۵/۹/۶) از پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) در پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایرانداک) فراهم شده و استفاده از آن با رعایت کامل حقوق پدیدآوران و تنها برای هدف‌های علمی، آموزشی، و پژوهشی و بر پایهٔ قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان (۱۳۴۸) و الحاقات و اصلاحات بعدی آن و سایر قوانین و مقررات مربوط شدنی است.

چکیده

در اسلام مرد ملزم به ازدواج با بیش از یک زن نیست مگر آنکه بداند زندگی‌اش به آن نیاز دارد و اینگونه تعادل روانی و عاطفی برای مردان ایجاد می‌کند و برای بسیاری از زنان این امکان را فراهم می‌کند که به ثبات خانواده برسند و میل به مادری را مطابق با شرایط تجسم کنند. اما اگر مسلمانی از این جواز سوء استفاده کند، تقصیر بر عهده اوست درست مثل بیماری که طبیب دارویی برای او تجویز کرده که به نسبتی خاص مصرف کند، ولی او طبق آن دستور مصرف نکرده است. این قوانین را تجربیات زندگی نیز تأیید کرده است. قوانین بشری وقتی وضع می‌شوند این‌گونه است که برخی از آن‌ها فقط به آنچه فقه اسلامی تصریح کرده است، اجازه می‌دهند و برخی تعدد زوجات را منع می‌کنند و آن را با احکام تند و ناموجه، هرکدام بر اساس آداب و سنن خود جرم می‌دانند. پاسخ حقوق و فقه عراق به برخی مطالبات لیبرال فمینیستی و یا در پاسخ به معاهدات بین المللی اینچنین است که مجوز تعدد زوجات را حول محور عدالت می‌داند. محققین ثابت کرده‌اند که بدویان نظام تعدد زوجات را بدون هیچ نظارت و محدودیتی می‌شناختند تا اینکه اسلام آمد و حدود و محدودیت‌هایی برای این تعدد زوجات تعیین کرد که نمی‌توان از آن خارج شد. در این تحقیق تعدد زوجات در عراق نیز در نتیجه قانونگذاری حزب منحله بعث که قانون مقدس را حذف و با قوانین دستی الهام گرفته از اندیشه های غربی جایگزین آن شد، از بین رفت. فقه و قانون عراق برای تعدد زوجات بر پایه عدالت بنا شده است مثل تعیین جزای نقدی و حبس برای هرکسی که بدون رضایت همسر سابقش ازدواج کند و در صورت وجود توجیه شرعی و احراز مقاصد، ازدواج با بیش از یک زن در حدود شرع جایز است. برای برخورد عادلانه با موضوع تعدد زوجات، از رویکرد توصیفی تحلیلی تطبیقی بین فقه اسلامی و حقوق عراق پیروی کردیم. ما در بعد مالی و در ابعاد دیگری مانند رفتار، عدم خشونت بین همسران و مراقبت از فرزندان به عدالت بین همسران رسیدیم. مخصوصاً از نظر تربیتی و روانی و افراد جامعه در صورت داشتن شرایط ازدواج تعدد زوجات را می پذیرند و در صورت بیماری یا عقیم بودن زوجه باید مصلحت شرعی وجود داشته باشد و متوسل شدن زن مطلقه به ازدواج با شوهر ازدواج محسوب نمی شود. با بیش از یک همسر برخلاف قانون احوال شخصیه در قوانین عراق، ممکن است شکایت زوجه برای طرح دعوای کیفری در مورد تعدد زوجات ضروری باشد.قانون احوال شخصیه ازدواج مرد با زن دوم را در زمانی که ازدواج کرده است مجازات می کند. زوجه اول: آنچه در دادگستری عراق هنگام ارائه درخواست ازدواج با همسر دوم انجام می شود، درخواست مجوز از دادسرای عمومی و بازپرسی اجتماعی است و به زوجه نیز ابلاغ می شود که در دادگاه حاضر شود. دادگاه حق دارد. رای قاطع در خصوص اجازه ازدواج با زن دوم پس از انجام تحقیقات لازم توسط قاضی صادر می شود و طبق قانون زوجه حق اعتراض از طریق شکایت را دارد و دادگاه بلافاصله در مورد آن تصمیم می گیرد. تشکل های زنان باید در مورد شوهری که تمایل به تعدد زوجات دارد تحقیق کرده و بر ضرورت آن تاکید کنند.

کلیدواژه ها: تعدد زوجات، عدالت، نفقه، نکاح.

دسترسی به این مدرک بر پایهٔ آیین‌نامهٔ ثبت و اشاعهٔ پیشنهادهها، پایان‌نامه‌ها، و رساله‌های تحصیلات تکمیلی و صیانت از حقوق پدیدآوران در آنها (وزارت علوم، تحقیقات، فناوری به شمارهٔ ۱۹۵۹۲۹/و تاریخ ۱۳۹۵/۹/۶) از پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) در پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایرانداک) فراهم شده و استفاده از آن با رعایت کامل حقوق پدیدآوران و تنها برای هدف‌های علمی، آموزشی، و پژوهشی و بر پایهٔ قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان (۱۳۴۸) و الحاقات و اصلاحات بعدی آن و سایر قوانین و مقررات مربوط شدنی است.

فهرس المحتويات

المقدمة..... **١٧**
١. بيان المسألة..... ١٧
٢. أهمية البحث..... ١٧
٣. اهداف البحث..... ١٨
٤. الدراسات السابقة..... ١٨
٥. اسئلة البحث..... ١٩
٦. فرضيات البحث..... ١٩
٧. منهجية البحث..... ٢٠
٨. هيكلية البحث..... ٢٠

الفصل الاول: المفاهيم والكليات..... **٢١**
١-١. المفاهيم..... ٢٢
١-١-١. تعريف تعدد الزوجات..... ٢٢
١-١-١-١. تعدد الزوجات في اللغة..... ٢٢
١-١-١-٢. تعدد الزوجات في الاصطلاح..... ٢٢
١-١-٢. مفهوم العدالة في تعدد الزوجات..... ٢٣
١-١-٢-١. العدالة في اللغة..... ٢٣
١-١-٢-٢. في الاصطلاح..... ٢٤
١-٢. الكليات..... ٣٢
١-٢-١. الطبيعة القانونية لتعدد الزوجات واستنادها على الفقه..... ٣٢
١-٢-٢. التطور التاريخي لتعدد الزوجات..... ٣٥

الفصل الثاني: التأصيل الشرعي لنظام تعدد الزوجات في الفقه الاسلامي..... **٤١**
٢-١. المستند الشرعي لنظام تعدد الزوجات ومسوغاته في الفقه الاسلامي..... ٤٢
٢-١-١. المستند الشرعي لتعدد الزوجات..... ٤٢

دسترسی به این مدرک بر پایهٔ آیین‌نامهٔ ثبت و اشاعهٔ پیشنهاده‌ها، پایان‌نامه‌ها، و رساله‌های تحصیلات تکمیلی و صیانت از حقوق پدیدآوران در آنها (وزارت علوم، تحقیقات، فناوری به شمارهٔ ۱۹۵۹۲۹/و تاریخ ۱۳۹۵/۹/۶) از پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) در پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایرانداک) فراهم شده و استفاده از آن با رعایت کامل حقوق پدیدآوران و تنها برای هدف‌های علمی، آموزشی، و پژوهشی و بر پایهٔ قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان (۱۳۴۸) و الحاقات و اصلاحات بعدی آن و سایر قوانین و مقررات مربوط شدنی است.

٢-١-٢. مسوغات تعدد الزوجات..... ٥١
٢-١-٢-١. رغبة الزوج في استعادة مطلقته..... ٥٤
٢-١-٢-٢. السفر..... ٥٤
٢-١-٢-٢. العقم..... ٥٥
٢-٢. القيود الشرعية لنظام تعدد الزوجات في الفقه الاسلامي..... ٥٦
٢-٢-١. العدل بين الزوجات..... ٥٦
٢-٢-٢. القدرة على الانفاق..... ٦٦

الفصل الثالث: النظام الاساسي لتعدد الزوجات في القانون العراقي ٧٣
٣-١. القيود الاتفاقية لنظام تعدد الزوجات..... ٧٤
٣-١-١. الاحكام المفروضة في تقييد نظام تعدد الزوجات في القانون..... ٧٤
٣-١-٢. القيود الاتفاقية لنظام التعدد في القوانين والاحوال الشخصية..... ٧٧
٣-٢. موقف القوانين الوضعية من تعدد الزوجات..... ٨٣
٣-٢-١. اتجاه منع التعدد..... ٨٣
٣-٢-٢. اتجاه اطلاق التعدد..... ٨٧
٣-٢-٣. اتجاه تقيد التعدد..... ٩١

الخاتمة..... ٩٥
١. نتائج..... ٩٥
٢. التوصيات..... ٩٥

المصادر والمراجع ٩٧

دسترسی به این مدرک بر پایهٔ آیین‌نامهٔ ثبت و اشاعهٔ پیشنهادهها، پایان‌نامه‌ها، و رساله‌های تحصیلات تکمیلی و صیانت از حقوق پدیدآوران در آنها (وزارت علوم، تحقیقات، فناوری به شمارهٔ ۱۹۵۹۲۹/و تاریخ ۱۳۹۵/۹/۶) از پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) در پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایرانداک) فراهم شده و استفاده از آن با رعایت کامل حقوق پدیدآوران و تنها برای هدف‌های علمی، آموزشی، و پژوهشی و بر پایهٔ قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان (۱۳۴۸) و الحاقات و اصلاحات بعدی آن و سایر قوانین و مقررات مربوط شدنی است.

المقدمة

١. بيان المسألة

لا شـــك أن الزواج هو اتحاد روحي مقدس يعيش فيه كل من الزوجين مع الآخر، فينشـــأ بينهما الحب والرحمة. وهو أســـاس تكوين الأســـرة في المجتمع، وقد أثبت الباحثون أن البدائيين كانوا يعتبرون نظام تعدد الزوجات بلا رقيب ولا قيود حتى ظهور الإسـلام. وقد وضـع لهذا النوع من تعدد الزوجات ضـوابط وقيود لا يمكن الخروج عنها، كما جاء في كلام الله تعالى: فانكحوا ماطاب لكم من النســـاء مثنى وثلاث ورباع..إلا أن ذلك جائز نظرا لمحدودية القدرة على العدالة مما يصعب على أصحابها فهم الشروط، وهذا انسجاما مع ما قرره المشرع العراقي في نصه. (ولا يجوز الزواج بأكثر من واحدة إلا بإذن القاضي). ويشترط في جوازه توافر الشرطين التاليين:

١. يجب أن تتوفر لدى الزوجين الموارد المالية اللازمة لإعالة أكثر من امرأة، ويمكن إثبات هذه الصـــفة بجميع الأدلة، لذا يجب على المحكمة التأكد من الموارد المالية لمقدم الطلب قبل منح الترخيص بالزواج.

٢. وجود عذر شرعي، كمرض المرأة أو عقمها، وزواج المطلقة بزوجها، لا يعتبر زواجاً بأكثر من امرأة. على اعتبار أن الزواج بأكثر من امرأة جائز إذا كان المتزوج أرملة، باســـتثناء أحكام البندين (٤، ٥) من المادة الثالثه من قانون الأحوال الشـخصـية العراقي المعتمد عام ١٩٥٩. معدلة ووفقاً للمادة الثالثه من قانون أصـول المحاكمات الجزائية العراقي رقم ٢٣ لسـنة ١٩٧١. قد تكون شـكوى الزوجة مطلوبة لرفع دعوى جنائية بخصـوص تعدد الزوجات المخالف لقانون الأحوال الشـخصـية. كما يحدد قانون الأحوال الشـخصـية عقوبة الرجل الذي يتزوج بزوجة ثانية وهو متزوج بالزوجة الأولى وما يتم في القضـــاء العراقي عند تقديم طلب الزواج بزوجة ثانية هو طلب الإذن من النيابة العامة والبحث الاجتماعي. كما يتم إخطار الزوجة بالحضور أمام المحكمة لإبداء الرأي، إلا أن القرار الحاسم في إصدار الإذن بالزواج من الزوجة الثانية سيصدر من القاضـي بعد اسـتكمال التحقيقات اللازمة. وبحسـب القانون يحق للزوجة الاسـتئناف عن طريق الشـكوى، وتبت المحكمة في الشكوى بتأكيد الاتفاق أو إنهائه أو تعديله كحالة طارئة. ويخضع قرارها لصدور حكم ولا تنفذ الحجة إلا بعد إبلاغ الزوجة، وأصـدرت المحكمة الاتحادية العليا قرارا يتضـمن مشـروعية الحصـول على إذن بالزواج من زوجة ثانية. وبعد الاسـتئناف فإن هذه المادة تخالف أحكام الدسـتور العراقي، لأن الشـريعة الإسـلامية أجازت تعدد الزوجات. ولذلك كان تعدد الزوجات وإجازته في الشـريعة الإسـلامية بهذه الشـروط والقيود هو هدف الإصـلاح الاجتماعي والإنسـاني. لذلك، وكعادته اتبع المشـرع العراقي منهج الشـريعة السـمحة ولم يخالفها، فكان موفقا جدا في هذا الأمر، وأجاز المشـرع العراقي للزوجة طلب التفريق القضائي إذا تزوجت زوجة ثانية دون زواج. الحصول على إذن من المحكمة المختصة بالزواج من زوجة

دسترسی به این مدرک بر پایهٔ آیین‌نامهٔ ثبت و اشاعهٔ پیشنهادهها، پایان‌نامه‌ها، و رساله‌های تحصیلات تکمیلی و صیانت از حقوق پدیدآوران در آنها (وزارت علوم، تحقیقات، فناوری به شمارهٔ ۱۹۵۹۲۹/و تاریخ ۱۳۹۵/۹/۶) از پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) در پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایرانداک) فراهم شده و استفاده از آن با رعایت کامل حقوق پدیدآوران و تنها برای هدف‌های علمی، آموزشی، و پژوهشی و بر پایهٔ قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان (۱۳۴۸) و الحاقات و اصلاحات بعدی آن و سایر قوانین و مقررات مربوط شدنی است.

ثانية. وقد قضى الله سبحانه العدل بقول الله تعالى: فان خفتم الا تعدلوا فواحدة..العدل شرط لإباحة تعدد الزوجات، كما أقر المشرع العراقي نظام تعدد الزوجات.

٢. أهمية البحث

تكمن اهمية بحثنا في تعدد الزوجات كونها نظام اجتماعى معمول به في تاريخ العرب قبل البعثة، وقد أقرته الشريعة المحمدية وهذا ما حدا بنا أن نقف عند هذا النوع من الزواج لبيان مشروعيته، بوصفه منفذ من منافذ القضاء على العنوسة المتفشاة في المجتمعات والتي وقفنا عندها أيضاً في هذا البحث وقد اضمح ل العمل بنظام تعدد الزوجات في العراق على اثر التشريعات، البعث المنحل، الذي قضى على التشريعات المقدسة ليحل محلها القوانين الوضعية المستوحاة من أفكار الغرب، فارضاً غرامة مالية، وحبس لمدة معلومة لكل من يتزوج من دون رضا زوجته السابقة وان تعدد الزوجات ليس ظاهرة عشوائية، بقدر ما هو سلوك سمحت به الشريعة الإسلامية يقوم بهم الفرد إذا توفرت فيهم ضوابط وشروط أقرها القانون والذي يسمح بالزواج بأكثر من زوجة واحدة في حدود الشريعة الإسلامية متى وجد المبرر الشرعي وتوفر شروط ونية العدل.

٣. اهداف البحث

وبالاطلاع على نصوص القوانين النافذة والمتعلقة بالأحوال الشخصية من خلال تناولها لمسألة التعدد نجد أنها اتجهت في ذلك ثلاثة اتجاهات وتسري لهدف مشترك:

١. اتجاه تبيح فيه بعض القوانين التعدد وفقاً لضوابط شرعية وبإطلاق من غير تقييد، وتأخذ بهذا الاتجاه بعض دول الخليج العربي.

٢. اتجاه تبيح فيه بعضها التعدد مع تقييده بجملة من القيود الموضوعية والاجرائية وهذا هو الاتجاه القانوني السائد.

٣. وبعضها تمنع التعدد منعاً باتاً وتجعل من ممارسته جريمة معاقباً عليها.

٤. الدراسات السابقة

١. عدادي شمس الدين، تعدد الزوجات بين الطلاق والتقييد، مذكرة ماستر تخصص قانون الاسرة، كلية الحقوق والعلوم السياسية، جامعة الدكتور طاهر موالي سعيدة، السنة الجامعية ٢٠١٥/٢٠١٦.

٢. جليل صالح، إجراءات التقاضي في مسائل الزواج والطلاق، مذكرة ماجستير في القانون الخاص، معهد العلوم القانونية والادارية، جامعة الجيلالي اليابس، سيدي بلعباس، سنة ١٩٩٧-١٩٩٨.

دسترسی به این مدرک بر پایهٔ آیین‌نامهٔ ثبت و اشاعهٔ پیشنهادهها، پایان‌نامه‌ها، و رساله‌های تحصیلات تکمیلی و صیانت از حقوق پدیدآوران در آنها (وزارت علوم، تحقیقات، فناوری به شمارهٔ ۱۹۵۹۲۹/و تاریخ ۱۳۹۵/۹/۶) از پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) در پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایرانداک) فراهم شده و استفاده از آن با رعایت کامل حقوق پدیدآوران و تنها برای هدف‌های علمی، آموزشی، و پژوهشی و بر پایهٔ قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان (۱۳۴۸) و الحاقات و اصلاحات بعدی آن و سایر قوانین و مقررات مربوط شدنی است.

٣. عبد الله محمد خليل ابراهيم، صور مستحدثة لعقد الزواج في ضوء الفقه الاسلامي وقانون الاحوال الشخصية، ماجستير في الفقه والتشريع، جامعة بغداد، كلية القانون، ٢٠٠٧.

٤. حسين مهداوي دراسة نقدية للتعديلات الواردة على قانون الأسرة في مسائل الزواج وآثاره، مذكرة ماجستير في قانون الأسرة، كلية الحقوق والعلوم السياسية، جامعة أبي بكر بلقايد تلمسان، السنة الجامعية ٢٠١٠/٢٠٠٩.

٥. عدادي شمس الدين تعدد الزوجات بين الإطلاق والتقييد، مذكرة ماستر تخصص قانون الأسرة، كلية الحقوق والعلوم السياسية، جامعة الدكتور طاهر مولاي سعيدة، السنة الجامعية ٢٠١٦/٢٠١٥.

٥. اسئلة البحث

السؤال الرئيسي

ماهي دور العدالة في تعدد الزوجات بالعدالة في الفقه الاسلامي والقانون العراقي؟

الاسئلة الفرعية

ماهو النظام الاساسي لتعدد الزوجات في القانون العراقي والشريعة الاسلامية؟

ماهو التأصيل الشرعي لنظام تعدد الزوجات في الفقه الاسلامي والقانون العراقي؟

٦. فرضيات البحث

الفرضية الأصلية

بالرغم من أن القانون العراقي حاول تنظيم هذه الظاهرة بما يتماشى وحقوق الزوج من جهة وحماية منه للزوجات في حالة تعسف الزوج من جهة أخرى إلا أن هذه الظاهرة أثارت عدة مشاكل بشأن تطبيقها ليس فقط أمام المحاكم التي تحظر مثل هذه التصرفات بل كل المحاكم التي لا يستمد قانون احوالها الشخصية احكامه من الشريعة الإسلامية.

الفرضيات الفرعية

١. كان تعدد الزوجات قائما منذ العصور القديمة، ومعترفا به في الديانات السماوية السابقة على الإسلام. لكنه كان فوضى فنظمه الإسلام واستبقى محاسنه، وكان تابعا للهوى والاستمتاع باللذائذ فهذبه الإسلام وعدله، وجعله سبيلا لحياة فاضلة كريمة. واستسقى به القانون ووضع شروط وتأصيلات لتجاري القانون مع الفقه الاسلامي.

دسترسی به این مدرک بر پایهٔ آیین‌نامهٔ ثبت و اشاعهٔ پیشنهادهها، پایان‌نامه‌ها، و رساله‌های تحصیلات تکمیلی و صیانت از حقوق پدیدآوران در آنها (وزارت علوم، تحقیقات، فناوری به شمارهٔ ۱۹۵۹۲۹/و تاریخ ۱۳۹۵/۹/۶) از پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) در پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایرانداک) فراهم شده و استفاده از آن با رعایت کامل حقوق پدیدآوران و تنها برای هدف‌های علمی، آموزشی، و پژوهشی و بر پایهٔ قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان (۱۳۴۸) و الحاقات و اصلاحات بعدی آن و سایر قوانین و مقررات مربوط شدنی است.

٢. إن النظام الاساسي للاشتراط في العقود –بصفة عام – عمل جائز، والأصل عند الفقهاء المسلمين أن كل ما يترتب على عقد الزواج هو من عمل الشارع تعالى، وليس من عمل المتعاقدين، وذلك صوناً وضماناً لهذا العقد من أن يتعرض إلى شروط قد تتنافى مع مقتضى العقد أو تتعارض مع مقاصد الشرع. لكن ذلك لا يمنع المتعاقدين أن يتبادلان أثناء إبرام عقد الزواج شروطاً تتفق مع الآثار التي رتبها الشرع على عقد الزواج، ولا تتنافى مع مقتضياته، وخاصةً إذا كانت هذه الشروط تحقق منافع شرعية لأحد الزوجين، أو تضمن له مصالح شخصية في المستقبل.

٧. منهجية البحث

اتبعنا المنهج الوصفي التحليلي المقارن بين الفقه الاسلامي والقانون العراقي لتعدد الزوجات بالعدل.

٨. هيكلية البحث

اعتمدنا في هذه الدراسة على هيكلية واسعة لبيان موضوع اناطة تعدد الزوجات بالعدل في الفقه الاسلامي والقانون العراقي كان في مقدمتها مقدمة الموضوع تبعها الرؤوس الثمانية، بيان المسألة اهمية البحث اهداف البحث اسئلة البحث فرضيات البحث الدراسات السابقة منهجية البحث هيكلية البحث، ودرسنا ثلاث فصول، الفصل الاول: المفاهيم والكليات، المبحث الاول: المفاهيم، المطلب الاول: مفهوم تعدد الزوجات، المطلب الثاني: مفهوم العدالة في تعدد الزوجات، المبحث الثاني: الكليات، المطلب الاول: الاساس القانوني لتعدد الزوجات في الفقه والقانون، المطلب الثاني: التطور التاريخي لتعدد الزوجات في الفقه والقانون، المطلب الثالث: شروط تعدد الزوجة وشرط اختيار الزوج، الفصل الثاني: التأصيل الشرعي لنظام تعدد الزوجات ومسوغاته في الفقه الاسلامي والقانون العراقي، المبحث الاول: المستند الشرعي لنظام تعدد الزوجات ومسوغاته في الفقه الاسلامي والقانون العراقي، المطلب الاول: المستند الشرعي لنظام تعدد الزوجات، المطلب الثاني: مسوغات تعدد الزوجات، المبحث الثاني: القيود الشرعية لنظام تعدد الزوجات في الفقه الاسلامي والقانون العراقي، المطلب الاول: العدل بين الزوجات، المطلب الثاني: القدرة على الانفاق، الفصل الثالث: النظام الاساسي لتعدد الزوجات في القانون العراقي والشريعة الاسلامية، المبحث الاول: القيود الاتفاقية لنظام تعدد الزوجات، المطلب الاول: القيود الاتفاقية لنظام تعدد الزوجات في الفقه الاسلامي، المطلب الثاني: القيود الاتفاقية لنظام تعدد الزوجات في القوانين الاحوال الشخصية العراقية، المبحث الثاني: موقف القوانين الوضعية من تعدد الزوجات، المطلب الاول اتجاه منع التعدد، المطلب الثاني: اتجاه اطلاق التعدد، المطلب الثالث: اتجاه تقييد التعدد، الخاتمة، النتائج، التوصيات، المصادر.

دسترسی به این مدرک بر پایهٔ آیین‌نامهٔ ثبت و اشاعهٔ پیشنهادهها، پایان‌نامه‌ها، و رساله‌های تحصیلات تکمیلی و صیانت از حقوق پدیدآوران در آنها (وزارت علوم، تحقیقات، فناوری به شمارهٔ ۱۹۵۹۲۹/و تاریخ ۱۳۹۵/۹/۶) از پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) در پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایرانداک) فراهم شده و استفاده از آن با رعایت کامل حقوق پدیدآوران و تنها برای هدف‌های علمی، آموزشی، و پژوهشی و بر پایهٔ قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان (۱۳۴۸) و الحاقات و اصلاحات بعدی آن و سایر قوانین و مقررات مربوط شدنی است.